

DAGENS FRÅGOR

Den 18 mars 1945.

Bokproduktionen 1944. 1944 slår som bokår alla föregående rekord. Normala år före kriget var bokproduktionen uppe i 2,700—3,000 böcker per år. Den högsta siffra före 1944 har 1942 att uppvisa med ungefär 3,475 böcker. Enligt en av redaktör Yngve Hedvall gjord beräkning i Svensk bokhandelstidning torde antalet böcker, utkomna 1944, belöpa sig på omkring 4,000. Hedvall framhåller att läslusten hos svenska folket visserligen stigit, men han frågar sig om detta skett i samma mån som produktionen ökats. Med rätta ifrågasätter Hedvall, om det för kommande år, om vars ekonomiska utveckling vi ingenting veta, icke kunde vara skäl att söka åstadkomma en viss begränsning.

Den ökade läslusten hos folkets stora massa är ingen isolerad svensk företeelse. Särskilt i England har den länge gjort sig märkbar. I detta land med dess mycket mera på djupet gående nationella och kulturella tradition än i vårt land, där den kulturella fernissan ofta är mycket tunn, har man också gjort mycket mera för att tillmötesgå och leda in på riktiga banor folkets bildningstörst och läslust. Bland annat har man från förlagshåll tagit föredömliga steg för att den stora allmänheten, utan alltför stora ekonomiska oppoffringar, skall få tillgång till den nationella litteraturen; billiga folkupplagor av nästan alla engelska klassiker finnas sålunda att tillgå, och även de nyare författarna finnas ofta tillgängliga i prisbilliga, goda upplagor. Vi ha till allt detta endast en löftesrik början, såsom tidigare framhållits i denna tidskrift. Ett påtagligt vittnesbörd om den engelska bokens demokratisering utgör den under slutet av förra året företagna omdaning av den tidigare existerande *National book council* till *National book league*. Namnförändringen säger tillräckligt: i stället för att som tidigare huvudsakligen ha varit en sammanslutning av författare, bokförläggare och bokhandlare skall den nu omfatta alla bokens vänner i landet, vilket också vederbörligen framhölls av sällskapetets president, författaren John Masefield, på sista årsmötet. Det vore kanske något för vårt land att tänka på att bilda en liknande sammanslutning. Säkerligen skulle båda parterna, bokproducenten och publiken — åtskilligt har härutinnan gjorts genom Bokens dag på skilda håll i vårt land — vinna på en närmare kontakt med varandra; en och annan fördom kunde måhända undanröjas, på förlags- och författarhåll den olycksaliga benägenheten att underskatta läsarnas smak och intelligens. Slagord som »sådant läser inte folk», »folk vill ha lätta saker» är kanske i längden en dålig slagruta för en bokproduktion, som vill vara mera än blott affär (affär måste den ju vara och inte välgörenhet, det förstår också det stora flertalet läsare).

Den ökade efterfrågan på böcker är som sagt en internationell företeelse, men säkert ingen övergående kristidsföreteelse. I själva verket sammanhänger den på det intimaste med den allmänna höjningen av levnadsstandarden. Arbetstiden har förkortats över lag för de kroppsarbetande klasserna (om man kanske undantar vissa kategorier på landsbygden, som i det fallet befinna sig en hästlängd på efterkälken). Problemet är nu inte längre att få några njuggt tilltagna stunder från arbetet till förströelse och underhållning, utan att fylla fritiden med sysselsättning av värdigt innehåll; särskilt för ungdomens vidkommande är det ett högst trängande problem. Bara en sådan åtgärd som lagstadgad arbetstid och semester för hembiträden måste i någon mån återverka på de senaste årens bokförsäljningssiffror. Även den förbättrade ekonomiska ställningen hos stora skikt av vårt folk har givit boken ett större rum i dess liv. Medan förr bokförrådet hos den fattigare befolkningen inskränkte sig till almanackan, psalmboken, katekesen och bibeln, i nu nämnd ordning (»till bondfolket tränger ingen annan skrift än psalmboken, katekesen och någon gång bibeln», skrev Almquist 1838 i Svenska fattigdomens betydelse), är den svenska allmänheten av i dag inte så fullständigt utesluten från den förmån, som boken länge utgjort för de mera välsituerade klasserna. Sämst ställd är naturligtvis landsbygdens befolkning: längre arbetstid, lägre arbetsförtjänst, avstånd från bokhandel m. m. samt en av allt detta verkad häglöshet lägger alltjämt hinder i vägen för bokens utträngande i den yttersta periferien. Och dock kan den som gör sig besväret att något närmare studera förhållandena även här notera vissa terrängvinster för boken. De stora bildningsförbunden ha här utfört en välbehövlig och fruktbar beredning av marken. Icke sällan träffas, ofta tack vare just dessa organisationer, långt ute på landsbygden människor med förvånansvärt djupa och grundliga intressen och studier: en småländsk lanthandlare av något äldre skola kan imponera på en akademiker (och de bruka som bekant inte i första taget låta imponera på sig) med att grundligt kunna Tegnér, en ung lantbrukare har genom studiet av Viktor Rydberg skolats till en självständig bedömare av förhållandena med den blott oppositionella läggning, Rydberglärjungarna gärna ha fått. Dylika erfarenheter äro något ägnade att dämpa den vanliga klagolåten — i mycket väl befogad — att svensk tradition och svensk litteratur inte trängt långt ut eller gått djupt ned. Vi ha naturligtvis ännu långt, tills de stora svenska klassikerna bli allmän egendom, som Shakespeare blivit det i England och Goethe och Schiller i Tyskland (före kriget förstås) — Strindberg var kanske på väg att bli det för arbetarungdomen en gång, men därav lär ingenting ha blivit, och detta var kanske för resten inte uteslutande arbetarungdomens fel. Den ökade läslusten i vårt land är kanske ett löftesrikt tecken, att vi äro på väg till en breddning av den nationella bildningen. Det hör med till begynnelsestadiet, att så mycket obetydligt, trivialt, smaklöst kommer med; med större läsvana brukar dess bättre hos de flesta följa förmågan att välja och vraka, att skilja agnarna från vetet.

Är nu boken på frammarsch i ett land som England och de neutrala länderna — vad som här sagts uppges också gälla t. ex. Schweiz — i vilka länder ingen eller i varje fall högst obetydlig censur rått, så kommer med all sannolikhet efterfrågan på böcker efter kriget i de diktatoriskt styrda och de ockuperade länderna att bli enorm. Det mesta av det som läsarna i dessa länder bjudits under kriget, måste stå dem tjockt upp i halsen. Följaktligen måste efterfrågan på annan läsning framkalla en bokproduktion av oanad omfattning, när bojorna en gång falla och litteraturen blir fri, naturligtvis förutsatt att de ekonomiska förhållandena möjliggöra det.

Vad det gångna årets bokproduktion beträffar kan man konstatera vissa skillnader från förra året. Mest iögonfallande är kanske att krigsböckerna alldeles tycks saknas; under alla omständigheter har ingen väckt tillnärmelsevis den uppmärksamhet som ett par dylika i fjol. Det är uppenbart att krigströttheten återverkat även här.

En annan anmärkningsvärd företeelse är konstillitteraturens renässans: icke mindre än tre stora, vackert utstyrda konsthistorier äro under utgivning: Andreas Lindbloms Sveriges konsthistoria, Henrik Cornells Svenska konstens historia och Gregor Paulssons Konstens världshistoria. Stort intresse tilldrog sig också Svensk konstkrönika under 100 år, ett skickligt gjort och tekniskt fulländat illustrerat urval av den svenska konsten under ett sekel, samt Svante Svärdströms Dalmålningar. Det är uppenbart, att det delvis av andra skäl uppflammande intresset för svensk konst också motsvaras av ett ganska utbredd intresse för konsthistoriens teoretiska studium.

Inom övriga ämnesgrupper lägger man märke till den Brett anlagda Psykologisk-pedagogisk uppslagsbok och den Svenska arbetarklassens historia, av vilket senare två rikt illustrerade band utkommit om Arbetaren i helg och söcken; priset är så lågt, att en massavsättning säkerligen är garanterad. På det teologiska området är det av Diakonistyrelsen startade nya kommentarverket Tolkning av Nya Testamentet det förnämsta alstret av årets bokproduktion. I detta får den nya bibel- och kyrkosynen för första gången sitt samlade vetenskapliga uttryck, och arbetet torde därför säkerligen bli både mycket läst och diskuterat och komma att få ett djupgående inflytande på den religiösa allmänbildningen och åskådningen i vårt land. Man har överhuvud det intrycket, att den teologiska forskningen för närvarande är så livlig i vårt land och ligger på en sådan nivå, att utlandet i det fallet har mycket litet att giva oss, närmast naturligtvis en följd av kriget, som i stor utsträckning lamslagit det teologiska arbetet utomlands. Några teologiska översättningar av betydelse ingår därför inte i den svenska bokförteckningen 1944.

För den svenska romanen har rektor Ehnmark redogjort i föregående nummer av denna tidskrift. Vad som i största allmänhet faller i ögonen beträffande skönlitteraturen i övrigt är den engelsk-amerikanska litteraturens överväldigande dominans under 1944. På ungefär ett 250-tal svenska originalromaner kommer ett 150-tal engelska översättningar. Tysk skönlitteratur lyser nästan fullständigt med sin frånvaro, och översättningar från andra språk äro av

lätt förklarliga skäl fåtaliga. Inom översättningslitteraturen kan man icke notera någon större succé; däremot nådde Alice Lyttkens, liksom med sin bok föregående år, nu med sin *Längtans blå blomma* upp till ett imponerande antal upplagor. I allmänhet torde man kunna konstatera, att både översättnings- och originallitteraturen rönt uppskattning främst i egenskap av underhållning. Idéromanerna uppskattas tydligen ännu inte av det stora flertalet svenska läsare.

Den svenska boken har onekligen kommit i ett nytt skede. Boken är på frammarsch, och Sverige tydligen ett framtidsland för den, »ett nybyggerland med stora möjligheter», som Georg Svensson nyligen talade om i Bonniers Litterära magasin.

Bror Olsson.

Statskunskap från Uppsala. Jubileer ha sin betydelse. De kunna ge anledning till återblick, samling och ny kraftansats.

Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, rikets äldsta »fackförening» för ämnet statskunskap, firade i slutet av förra året 25-årsminnet av sin tillblivelse med en bankett, ett föredrag av Axel Brusewitz — professor skytteanus och ex officio föreningens ordförande — samt sist men inte minst en monumental festskrift. Dessa fakta ha otvivelaktigt mer än ett internt eller privat intresse, och några observeranda i anslutning till minnesdagen och därav föranledda livsyttningar äro därför på sin plats.

Brusewitz' föredrag, som då detta skrives, just publicerats i Statsvetenskaplig Tidskrifts första häfte för år 1945, gav en magistral men delvis — beträffande Kjellén — något subjektiv skildring av den nuvarande lärofaderns frejdade företrädare från och med W. E. Svedelius till och med Rudolf Kjellén, och lämnade redan därigenom en del av svaret på den inte alltid lätta frågan: vad menas med statskunskap?

Andra och väl så aktuella svar inhämtas i den nämnda festskriften, nämligen i form dels av uppsatser av föreningens medlemmar, elever till Kjellén och Brusewitz eller bådadera, dels av förteckningar, över gradualavhandlingar i ämnet statskunskap vid svenska universitet och högskolor under åren 1843—1944 samt över föredrag och diskussioner i Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. Slutligen kan tilläggas att på den nämnda volymens baksida återfinnes den sedvanliga listan: »Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala genom Axel Brusewitz.» Av dess numera 20 boktitlar utgöra 18 (två festskrifter giva därvid ingen ledning) likaledes ett viktigt bidrag till förståelsen av vad svensk statskunskap för närvarande är.

I festskriften äro 22 författare representerade. Ämnena äro av de mest skilda slag. Av de bidrag som behandla den svenska författningens utveckling återger det första kronprins Gustavs, sedermera konung Gustav III:s, utkast till regeringsform av år 1768; det till tiden sista gäller den s. k. krisuppgörelsen eller »kohandeln» på våren 1933. Emellan dessa båda poler möter man bland annat en epokgörande utredning av partiförhållandena på riddarhuset vid 1840 års riksdag, en framställning av 1880 års ministerkris, en grundlig och

intresseväckande skildring av första kammarens rekrytering under Christian Lundebergs förfarna ledning och en kort men mycket sensationell skildring, från november 1918, om den svenska författningsrevisionens bakgrund och förspel, med andra ord om den revolution som inte blev av.

Vidare förekomma några uppsatser om utländsk statskunskap, likaledes rörande vitt skilda tider och ting. Bland dem må särskilt nämnas en frukt av Brusewitz på 1930-talet påbörjade, intensiva och lyckliga samlande av *life-and-letters-litteratur*: »Palmerston blir premiärminister.» Detta högst förtjänstfulla opus utgör ett vackert tillskott till den engelska parlamentarismens historia, värdigt anslutande sig till de många, för engelsmännen själva förmodligen alldeles okända, som svenska vetenskapsmän under årens lopp levererat.

De alldeles aktuella bidragen äro ingalunda få. Flera av dem antyda eller utlova fortsatt forskning i delvis mycket omstridda resp. dunkla frågor. En behandlar sålunda vårt statskicks utveckling under krigsåren — vilken här tagits upp till en preliminär, mycket journalistisk behandling — en annan den stora, numerärt ökande och socialt sjunkande »medelklassen» och dess politiska indelning, en tredje slutligen skisserar några av de väldiga problem, som här inrymmas under rubriken »Folkrörelser och intresseorganisationer». Den svenska statskunskapen har tydligen en öppen famn. Intet politiskt är den främmande, förefaller det, bortsett från att allt det slags statskunskap som Kjellén på sin tid inaugurerade och själv praktiskt taget ensam företrädde, synes vara komplett avsmnad.

I förteckningen över gradualavhandlingar får man på några sidor en mycket koncis bild av statskunskapens utveckling under 100 år. Man urskiljer sålunda utan svårighet hurusom ämnet — som sagt alltjämt av gradualavhandlingarna att döma — år 1866 med ens övergår från något-jag-vet-inte-vad till politisk vetenskap av praktiskt taget samma typ som i våra dagar. Vi lämna de första åren därhän och börja strax före vändpunkten. Under år 1857 utgavos 7 avhandlingar: om Gryts socken i Södermanland (två stycken), om staden Östersund, om Kumla socken i Närke, om Uppsala domkyrka och dess återställande efter branden 1702 samt om befolkningsförhållanden inom Örebro län; alla små häften på 16—20 sidor. Därefter utkommo år 1860 en stadsbeskrivning och en kyrkobeskrivning, den vidlyftigaste på 18 sidor. Sex år senare ventilerade Philip Leman (sedermera framstående advokat i Göteborg och ledamot av riksdagens första kammare) en avhandling »Om bildandet av folkrepresentationen i de tre skandinaviska länderna. I. Om bildandet av danska riksdagen och norska stortinget», vilket omfattade 158 sidor. De därnäst följande handlade om Gustav III:s historia, »särskilt i konstitutionellt hänseende», om grunddragen av den tyska statsförfattningens historia mellan åren 1806 och 1867 samt om den svenske konungens domsrätt. Två av författarna blevo sedermera mångomtalade män. E. V. Montan var under en följd av år redaktör för Sveriges då förnämsta tidning, Stockholms Dagblad, och Otto Printzsköld slutade som riksmarskalk.

Därmed är man helt inne på den väg, svensk statskunskap i fortsättningen följt, bortsett från en 1875 utgiven sockenbeskrivning och en två år senare framlagd rent geografisk avhandling.

Under år 1843—90 voro dissertationerna i Uppsala till antalet 36; 1892—1943 uppgår deras antal till 39. Året 1892 har här satts som en gräns; då börjar nämligen den avsevärt mindre strida strömmen av statsvetenskapliga gradualavhandlingar från Lunds universitet — hittills 19 — med David Bergströms »Befolkningsstatistiska studier över Sveriges härad och städer åren 1811—1880. I. Stockholms och Östergötlands län.» Till en början visar sig statistiken vara den dominerande ämnesriktningen i Lund, men denna tendens försvinner snart. Det kan tilläggas, att den första avhandlingen från Göteborgs högskola utsändes 1912, och att hela antalet uppgår till 9. Från Stockholms högskola har under åren 1914—42 sammanlagt 3 avhandlingar emanerat. Under sådana förhållanden kan man med skäl säga, att Uppsala universitet icke blott med hänsyn till åldern är primus inter pares när det gäller statskunskapen i Sverige.

Den jubilerande föreningen har under Kjelléns och Brusewitz' ledning väl hävdadt de förpliktelser som må anses antydda genom detta konstaterande. Under de gångna 25 åren ha 117 föredrag och diskussionsinlägg förekommit. Att här uppräknas dem kan ej komma i fråga. Däremot kan det möjligen ha sitt intresse att notera, hur i detta fall skilda delar av ämnet statskunskap representerats. En översikt, tidigare publicerad i Statsvetenskaplig tidskrift, visar att svensk författningshistoria behandlats i 27 föredrag, varav 16 beröra helt modern tid. Svensk statskunskap i ordets trängre mening samt aktuell svensk politik har utgjort ämnet för 25 föredrag; för utländsk statskunskap kan man notera siffran 20, för allmän statslära, politiska ideologier m. m. 11, utländsk aktuell politik och politisk historia 10, de övriga nordiska ländernas (Danmarks, Finlands resp. Norges) statskunskap 9, allmän och jämförande statskunskap likaledes 9, varjämte likaledes 9 föredrag måst placeras under rubriken »diverse». Dit höra då exempelvis diskussioner rörande ämnets och undervisningens organisation m. m. dylikt.

Under Brusewitz' ledning, d. v. s. från och med 1923, har Statsvetenskapliga föreningen och Statsvetenskapliga seminariet i Uppsala metodiskt utbildats till ett slags forskningscentral, helt enkelt därigenom att professorn i Skytteanum lagt sig vinn om att skaffa härför nödiga penningmedel och att av den lärosal och det bibliotek, som »finnes i huset», skapa åtminstone ett embryo till en statsvetenskaplig institution. Det skedde på ett tidigt stadium nämligen genom en hänvändelse till Wallenbergska fonden, vår svenska motsvarighet till den kulturbefruktande Carlbergsfonden i Danmark. Det är en händelse som ser ut som en tanke, att en av fondens styresmän då anslaget beviljades var den nyss nämnde riksmarskalken.

Sedermera ha, ofta med stor och tålmodig möda, medel även från andra håll anskaffats. Resultatet är bland annat den ståtliga skriftserien och en enastående samling avskrifter av brev, dagböcker och annat dylikt källmaterial till de senaste decenniernas politiska

historia. Särskilt har detta material blivit känt genom docenten Arne Wählstrands uppmärksammade avhandling samt bl. a. bidrag i den nyss nämnda festskriften.

Sist några ord om statskunskaparna (som man i vardagslag säger) från Uppsala. Vad slags män i staten har det blivit av de forna poj-karna?

Jämförelsevis få av medlemmarna i den jubilerande föreningen återfinnas på den vanliga civila ämbetsmannabanan. Där dominera tydligen allttjämt de rena juristerna. Man kan emellertid av forna statskunskapare från Uppsala anteckna statssekreterare Rosén och borgmästare Hagström i Uppsala samt dessutom åtskilliga represen-tanter i den nya krisbyråkratien. Den karriär, till vilken statskun-skaparna särskilt sökt sig, har varit den diplomatiska. Envoyeerna Allard i Chungking och Ribbing i Mexico äro gamla föreningsmed-lemmar, likaledes utrikesråden von Post och Sohlman, legationsråden Gisle i London och Dahlman i Washington samt handelsrådet Nylan-der i Berlin, för att nu endast nämna de främsta.

Till universitet och högskolor ha naturligtvis många bemärkta medlemmar styrt sin kosa: därom vittna namnen Axel Brusewitz, Nils Herlitz, Georg Andrén, Herbert Tingsten och Erik Fahlbeck samt Sven Lindman i Åbo. Hit kan även räknas docent Gunnar Heck-scher, till gagnet om också inte namnet chef för Socialinstitutet i Stockholm. Inom skolvärlden märkas bland andra rektorerna Fredrik Johannesson, Lidingö, Georg Landberg, Fjellstedtska skolan i Uppsala, och Ragnar Lund, Kooperativa förbundet, fil. dr John Lindgren, Brunnsvik, lektorerna Gunnar Hesslén, Göteborg, Nils Forssell och Edvard Thermænius, Stockholm, Ragnar Simonsson, Sigtuna, Erik Arrhén, Uddevalla, m. fl. I den högre politiken ha ver- kat, utom Kjellén själv och den för några år sedan bortgångne C. A. Reuterskiöld, statsrådet Andrén, professor Herlitz samt på senare tid doktor Ivar Öman, docent Elis Hästad, lektor Arrhén och direktör Gunnar Ljungquist. Bland dem som ej nått ledamotskap i riksdagen kunna nämnas högerns andre vice ordförande direktör Jarl Hjalmar-son, godsägaren och landstingsmannen fil. lic. Ferdinand Nilsson, i många år en av de flitigaste talarna på föreningens sammanträden, och hans efterträdare som bondeförbundets partisekreterare fil. lic. K. Lindegren samt sist fil. lic. Per Engdahl. (Bland doktoranderna från tiden omedelbart före föreningens bildande kunna nämnas de kända politikerna Ivar Anderson, Arne Forssell, Knut Petersson och Rütger Essén.)

Till pressen har en lång rad av Kjelléns och Brusewitz' lärjungar funnit vägen: fil. doktorerna Leif Kihlberg, Dagens Nyheter, Hans Cavalli, på sin tid huvudredaktör för Sydsvenska Dagbladet Snäll- posten, Ivar Öman, förr i Nya Dagligt Allehanda och nu borgarråd i Stockholm, H. K. Rönblom, Västernorrlands Allehanda, och K. G. Bolander, Svenska Dagbladet, samt redaktörerna Anders Y. Pers, Anton Erman, bröderna Stellan och Staffan Rosén, Birger Beckman, Lennart Hartmann och Kjell Collin. Även affärsvärlden tycks ha haft bruk av statsvetenskapligt utbildade personer. Här kunna nämnas di-

rektörerna fil. dr Erik Kempe, Bertil Kugelberg, Anders Hedberg, Hugo von Rosen, jur. dr Erik Broms och K. E. Gillberg. Atminstone en av föreningens i början mest livaktiga medlemmar har övergått till den prästerliga banan, nämligen den kände komministern i Sandviken, fil. lic. Per Uno Bolinder.

Sist och slutligen bör nämnas, att återväxten — både absolut och relativt taget — veterligen är mycket god. Med anspråk på trovärdighet förklaras, att under närmaste år bortåt ett halvt dussin disputationer kunna väntas. Än lever statskunskapen i Uppsala med ett rikt liv.

De nya franska partierna Den konstitutionella reformrörelsen i **den och 1875 års konstitution.** gens Frankrike är i själva verket endast en fortsättning på den offensiv mot 1875 års statsförfattning, som började redan vid konstitutionens promulgering. Debatten har företrädesvis gällt det ej blott i Frankrike utan även i andra europeiska demokratier svårlösta problemet: »la stabilité de l'Exécutif», regeringsmaktens stabilitet under en parlamentarisk regim.

Det är ju helt naturligt, att denna fråga ånyo tagits upp till diskussion, sedan general de Gaulle i Paris utbringat ett leve för »den fjärde republiken» och därmed givit signalen till en ny attack mot 1875 års konstitution.

Att 1875 års konstitution inte är ofelbar, har ingen förnekat, men att såsom monarkisterna (Charles Maurras et consortes) göra denna statsförfattning »ansvarig» för det militära sammanbrottet 1940 är löjligt. Den franska krigsvetenskapen har fastslagit, att nederlaget mest förorsakades av den monarkisterna närstående general Gamelins felaktiga taktik och arméns brist på moderna stridsvagnar och bombplan. Om materialbristen var en följd av ett politiskt »låt-gå-system», är omtvistat. Systemet och konstitutionen är i varje fall inte samma sak. Den politiska kris, som Frankrike genomgick under mellankrigstiden, särskilt på 1930-talet, var för övrigt inte konstitutionell, framhåller professor Mirkine Guetzevitch i sin analys »Le problème de la stabilité gouvernementale». Enligt Guetzevitch var denna kris inte ett typiskt franskt fenomen. Han påvisar, att de parlamentariska kriserna i andra europeiska demokratier under 1920- och 30-talen hade precis samma orsaker som den franska krisen.

Det sätt, varpå den franska parlamentarismen fungerat under tredje republiken, har ofta föranlett skarpa och befogade anmärkningar. Men dessa anmärkningar, som konstitutionens vedersakare citerat, drabba *icke* så mycket statsförfattningen som den praxis, som utbildats vid sidan av konstitutionen och i flera fall i rak strid mot dess principer. Den engelska parlamentarismens juridiska struktur är nästan densamma som den franska parlamentarismens, men det är den praktiska tillämpningen, som markerar skillnaden mellan engelsk och fransk parlamentarism.

I likhet med den berömde historikern Jacques Bainville framhåller Guetzevitch, att för den kritiske granskaren är tredje republikens *politiska* historia vida mer instruktiv än dess konstitutionella. Men

även kritici måste tillstå, att det också finns lysande sidor i tredje republikens annaler. Tredje republiken var ett sant uttryck för det franska folkets väsen. Den accepterades av en överväldigande majoritet. Den franska folkmajoriteten har städse varit republikansk, en republikanism med en mångfald nyanser. Men det har alltid existerat en liten minoritet, vars mer eller mindre intelligenta aktivitet åsyftat republikens störtande. Det är ett faktum, att den tredje republiken ständigt varit *på defensiven*, i kamp mot monarkisterna, t. ex. boulangismen och Panama på 1880-talet samt under åren kring sekelskiftet »l’Affaire» (Dreyfusaffären) och striden mellan staten och kyrkan. Tredje republiken fortsatte att »leva farligt» under ministären Waldeck-Rousseau, och till och med vid mobiliseringen i slutet av juli 1914 attackerades den av monarkisterna (mordet på Jaurès). Även under mellankrigstiden var republiken på defensiven, än mot monarkisterna Daudet och Maurras, än mot Moskvas franska agenter och efter hitlerismens triumf 1933 mot en klick Parisnazister, stimulerade av Gustave Hervés vivat-rop för Hitler i »La Victoire». »Hur kan ni, som länge pläderat för socialdemokratien och den marxistiska étatismen, beundra hitlerismen?» frågade en Parisjournalist M. Hervé. »Men ser ni då inte likheten? Det är bara etiketten, som skiljer», replikerade Hervé och tillade: »Hitlers antisemitism är endast till för att dölja likheten.» Hade han inte rätt?

Liksom den debatt, som föregick franska revolutionen, inleddes med abbé Siéyès’ skrift: »Vad är det tredje ståndet?», så har författningsdiskussionen i våra dagars Frankrike fått en solid basis i Emile Girauds magistrala verk »La crise de la démocratie et le renforcement du pouvoir exécutif».

»Qu’est-ce que le régime parlementaire?» frågar Giraud. Kontentan av hans utförliga svar är följande: Den parlamentariska regimen är en etapp på vägen mot en chimär, den idealiska demokratien. Men målet, även om det är oupphinneligt, rättfärdigar den parlamentariska regimen, och endast den är en verklig demokrat, som förhjälpes regimen till att bli ett instrument, ej för ett parti och för realiseringen av dess doktriner, utan för en politik som sätter sitt mål i det praktiska, d. v. s. en politik som respekterar den enskilda äganderättens predominans och individens ekonomiska frihet. 1700-talets fransmän kände inte ordet »socialisering», men l’ancien régime’s ekonomiska politik var faktiskt ingenting annat än en successiv socialisering; staten (då = kungen, adeln och kyrkan) skulle ha allt och kontrollera allt. Det var bl. a. mot denna étatism, som nonchalerade borgarens, företagarens, bondens och arbetarens rätt, deras rätt att äga och besitta, rätt till initiativ och att utveckla ett företag under fri tävlan, som franska folket revolterade 1789. Må de besinna detta, som nu vilja återinföra det ekonomiska statsväldet. De citera och ståta ofta med franska revolutionens principer, men de bryta mot dem, om de med socialisering vilja beröva fransmännen,

vad de tillkämpade sig för 150 år sedan. Den av revolutionen lanserade parlamentariska regimen skapade och värnade medborgarens ekonomiska frihet. Revolutionsparlamentets näringspolitiska paroll var: Front mot étatismen! Denna politik var inte blott ett uttryck för det konstitutiva i fransk folkkaraktär, sunt förnuft, ekonomisk individualism och största möjliga frihet; den harmonierade också med de lagar, som styra det ekonomiska livet.

Den parlamentariska regimen är, vad man gör den till, framhåller Giraud. Den kan bli till gagn eller skada för land och folk. Dess grandeur eller misère beror inte så mycket på statsförfattningen utan fastmer på folkombudens intellektuella och moraliska kvalifikationer.

Efter dessa reflexioner, som tydligt animerat författningsdebatten inom de politiska partierna och inlett kampanjen för de kommande valen till l'Assemblée Constituante, vars arbetsuppgifter den nu samlade l'Assemblée Consultative skall förbereda, analyserar Giraud stabiliseringsproblemet.

»L'Exécutif français 1875—1940 n'était ni fort ni stable», fastslår Giraud. Det var tredje republikens stora svaghet. Raymond Poincaré ville eliminera denna defekt genom en partiell revision av 1875 års konstitution. I artikeln angående deputeradekammarens upplösning stadgas, att regeringen ej kan upplösa kammaren utan senatens samtycke. Poincaré yrkade, att senatens vetorätt skulle upphävas. På så sätt skulle en ministär kunna dekretera kammarens upplösning »à l'anglaise»; den franska parlamentarismen skulle genom den av Poincaré föreslagna reformen i upplösningsfrågan bringas i överensstämmelse med den engelska. Giraud har gjort Poincarés yrkande till sitt under framhållande av ett dylikt upplösning förfarandes lyckliga konsekvenser för den engelska parlamentarismen. Det har i England förlänat regeringen ökad stabilitet. Blotta hotet om upplösning har hejdat mer än en korridor-konspiration i underhuset.

I några europeiska stater med parlamentarisk regim försökte man under mellankrigstiden »rationalisera» regeringsmakten; man trodde, att enbart konstitutionens juridiska struktur skulle garantera stabiliteten. Men det visade sig vara en falsk tro. Regeringens stabilitet under en parlamentarisk regim säkerställes inte med paragrafer; stabiliteten är uteslutande ett politiskt problem, ej ett juridiskt. Utan en stabil majoritet eller majoritetskoalition ingen stabil regering. Upplösningshotet kan inte garantera stabiliteten, men det kan gardera regeringen mot okynnesdemonstrationer. Delvis tack vare upplösning förfarandets snabbhet i England har där en regerings medellivslängd under de senaste sjuttio åren varit något mer än 3 år, medan däremot en fransk ministärs medellivslängd 1875—1938 endast var cirka 8 månader. Men blir Poincarés förslag, att regeringen skall kunna upplösa deputeradekammaren utan senatens hörande, realiserat, är det verkligen troligt, att den franska regeringsmakten skulle få samma hållfasthet som den engelska? Frågetecknet är motiverat. Marianne har inte John Bulls flegma. De psykologiska faktorerna determinera i ej ringa grad ifrågavarande problem.

*

Förf. nämnde nyss, att Girauds ovan citerade avhandling om demokratin och regeringsmakten animerat författningsdebatten inom de politiska partierna.

Vilka äro dessa partier? Enligt vad förf. inhämtat, ha i januari följande partier konstituerats. *Högern*: Fédération Républicaine; *Centern*: Alliance Démocratique, Parti Républicain Radical et Radical-Socialiste; *Vänstern*: Mouvement Républicain Populaire, Parti Socialiste, Mouvement de la Résistance, Parti Communiste.

Fédération Républicaine dirigeras av Louis Marin, en av den moderata falangens protagonister i förkrigstidens deputeradekammar och numera minister utan portfölj i de Gaulle-ministären. Partiets program är klart och koncist. Den franska högern hävdar den franska revolutionens ekonomiska principer gent emot socialisternas och kommunisternas socialiseringsprojekt samt värnar 1875 års konstitution och den franska parlamentarismens fundament, tvåkammerssystemet. Konstitutionen anses visserligen inte vara perfekt — vilken statsförfattning är det? — men den är i varje fall inte dålig. Tillämpas konstitutionen med klokhet och ansvarskänsla, kan den, heter det i manifestet, än en gång bli grundvalen för ett konstruktivt och fosterlandsgagnande pralamentariskt arbete.

Alliance Démocratique, vars presidium utgöres av M. Honnorat, f. d. minister och senator, M. Jacquinet, marinminister, och den framstående Parisadvokaten Jacques Charpentier, slår liksom Fédération Républicaine vakt kring den enskilda äganderätten och det privata initiativet. Partiet vill driva en praktisk socialpolitik. I författningsfrågan är partiets hållning evolutionär, d. v. s. partiet vill ej rubba den tredje republikens statsrättsliga underlag, men författningen bör i vissa delar reformeras.

Parti Républicain Radical et Radical-Socialiste, som under de senaste fyrtio åren haft en dominerande position i franska parlamentet, och vars främste politiker voro Waldeck-Rousseau, Paul Painlevé (den frejdade matematikern) och Edouard Herriot, har publicerat ett manifest, som är ett mästerverk av smartness och parlamentarisk taktik. I en punkt är emellertid partiets ståndpunkt klart preciserad: attentat mot den enskilda äganderätten och privatinitiativet kommer ej att tolereras. Det vore ett brott mot 1789 års principer. Vad författningsfrågan beträffar, torde de många och eleganta frasernas mening vara den: under tredje republiken vunno radikalerna sina största segrar och därför vilja de behålla den, men konstitutionen behöver angliseras (se det föreg. om Poincarés reformprojekt ang. deputeradekammarrens upplösning). I intet partimanifest förnimmer man så vingsuset av den franska kulturens genius som i radikalernas. Det är en syntes av girondistisk idealism och jakobinsk taktik. Herriot är ju i ett tyskt fängelse, men jag känner igen hans stil. Det är den gamle, evigt unge Herriot, sådan jag minns honom från deputeradekammarrens stora dagar — på en gång Vergniaud och Danton.

Parti Socialiste har genom sin exekutivkommitté publicerat »ett upprop till franska folket». Med sympatisk uppriktighet — men hur

naiv ur taktisk synpunkt — har kommittén inledningsvis ifrågasatt den privata äganderättens berättigande (man har tagit fram ur historiens museum den mögel- och naftalindoftande frasen »egendom är stöld»), trots att den enskilda äganderätten högtidligen proklamerades den 4 augusti 1789. En röst för socialistpartiet vid valen till l'Assemblée Constituante blir alltså en röst *mot* en av Revolutionens kardinalprinciper! Något konkret förslag beträffande regeringsmaktens stabilitet förekommer inte i socialistmanifestet. Den märkligaste punkten är senatens remplacering av »Le Conseil Consultatif», bestående av fackmän från det praktiska livets olika områden, men utan beslutanderätt, som endast tillkommer deputeradekammaren. Skulle mot förmodan detta projekt accepteras, gör Nationalkonventet sin rentrée i Paris.

Det torde också bli följderna, om kommunisterna skulle lyckas genomdriva sitt författningsförslag. Deras manifest är formellt och taktiskt bättre än socialisternas. Manifestet utlovar fransmännen alla möjliga förmåner, »under förutsättning att de inte uppföra sig som republikens fiender». Denna fras har en obehaglig likhet med den passus i det tal av Robespierre, som inledde skräckväldet.

Mellan socialisterna och kommunisterna stå Mouvement Républicain Populaire och Mouvement de la Résistance», bildade av ockupationstidens kamporganisationer. Några fraktioner sympatisera med socialisterna, andra med kommunisterna. Deras organ är Paristidningen »Combat», vars konstitutionella reformprojekt kan sammanfattas i följande punkter: 1) Ett misstroendevotum mot ministären är ej giltigt, såvida det inte beslutats av både deputeradekammaren och senaten. (Enligt 1875 års konstitution, som ännu är i kraft, kan som bekant en av kamrarna fatta beslut om misstroendevotum.) 2) Republikens president skall ej väljas av parlamentet utan av les Conseils Généraux; alla utrikesärenden skola utan regeringens och parlamentets hörande handläggas och avgöras av republikens president. — Medan den första punkten ej föranlett någon nämnvärd kritik, har däremot punkt 2, i vad den avser utrikespolitiken, av lätt insedda skäl förkastats av både statsrättsexperter och ledande parlamentariker. »Combat» vill även på andra områden utvidga presidentens maktbefogenhet. Men mycket tyder på, att framtidens president blir, vad det förgångnas var — en dekoration. Om det är något, som fransmännen avsky, så är det statschefsregementet.

Jean Cay.

Valet i Finland. Vid pressläggningen inlöpa resultaten från de finska valen den 17—18 mars. Bland de röstande visade sig de borgerliga fortfarande i majoritet, låt vara mycket knapp, men enligt den preliminära mandatfördelningen få de två arbetarblocken 102 av riksdagens 200 mandat, därav 52 för socialdemokraterna och inte mindre än 50 för »folkdemokraterna». Samlingspartiet gick något framåt, medan svenska folkpartiet förlorade 2 platser (nu 16) och agrarpartiet förlorade ett 10-tal.

Kort före valet mottog Svensk Tidskrift en orientering över det inrikespolitiska läget, vilken även efteråt är belysande.

Främst gäller frågan huruvida valen komma att förrättas helt i den anda och på det sätt som Finlands statsförfattning förutsätter. Kan man frukta inblandning från den interallierade kontrollkommissionens sida? Då regeringen uppmanade några av den tidigare regimens mest framträdande personer att draga sig tillbaka från det parlamentariska livet, skedde detta icke efter yttre påtryckning, men väl av hänsyn till de återverkningar dessa personers inval i riksdagen kunnat få. Man kan diskutera huruvida regeringens steg överensstämde med parlamentarismens och demokratins principer; i t. ex. det engelska parlamentet har man icke fruktat representanter för riktningar helt främmande för den rådande regimen, men när ifrågavarande personer icke själva insågo att de gjort sitt land den största tjänsten med att hålla sig borta från det politiska livet, blev regeringen tvungen ingripa. Åtminstone tillsvidare måste man utgå ifrån att riksdagsvalen komma att hållas utan yttre påtryckning.

Vad det inre politiska spelet vidkommer skiljer sig dessa val på borgerligt håll icke mycket från vanliga fredstidsval.

IKL, som hyllade rent fascistiska och nazistiska ideal, faller bort. Detta parti har icke spelat någon politisk roll sedan dess första framträdande i början på 1930-talet. Som en arvtagare till Lapporörelsen representerade IKL storfinskhet, anti-demokrati och framför allt anti-socialism i, som man tänkt sig, en ny finsk och fosterländsk form. IKL:s riksdagsgrupp har emellertid småningom smält samman, och riksdagsmännen personligen ha anpassat sig efter det parlamentariska livets krav på saklighet och moderation. Största delen av IKL:s väljare flytta väl över till samlingspartiet, som därför kan vänta en viss mandatökning.

Agrarpartiet kommer säkerligen att förbli starkt såsom utpräglat intresse- och klassparti, företrädande i främsta rummet östra och norra Finlands småbrukare.

Svenskarna skola väl även komma tillbaka i ungefär samma styrka som förut. I Nyland är en mandatvinst möjlig, men den åländska valstrejken äventyrar ett mandat i Åboland. Man kan ej nog förvåna sig över att ålänningarnas reaktion mot planen på vissa åländska stödjepunkters erbjudande till Sovjetunionen i utbyte mot Porkala, en förflugen idé som aldrig fick något uttryck i handling, tagit denna form. Det var dock den åländska riksdagsrepresentanten som fick reda på planen och avslöjade den i parlamentariska kretsar, det var den svenska riksdagsgruppen som omedelbart ställde sig emot hela idén, och den svenska representanten i regeringen som bekämpade planens realiserande. Nu blir Åland utan representant i riksdagen. Hade icke erfarenheterna från de hektiska dagarna då stilleståndsvillkoren behandlades av den finländska statsmakten snarare bort mana till en kraftprestation för det åländska mandatets skyddande? Detsamma hade bevakandet av ålänningarnas många andra specialintressen fordrat.

I valstriden på borgerligt håll är det knappast att vänta att de

gångna årens inställning till krigs- och utrikespolitiken kommer att spela någon väsentlig roll, varken så att svenskarna, som varit fram-synta och fått rätt, skulle vinna härpå eller de finska borgarna, som fört en oriktig politik, skulle bliva lidande. Partibundenheten är i Finland alltför stor för att tillåta mera betydande omkastningar. Likaså kan man förutspå att gränsen mellan de borgerliga och vänstern ej kommer att förskjutas avsevärt. Sannolikt röstar dock ungdomen, nio nya årsklasser skola denna gång vara med, i högre grad än de äldre på vänsterns kandidater och överhuvud gå väl arbetarna nu i större antal än förut till valurnorna.

Valets stora intresse ligger i själva verket i kampen mellan socialdemokraterna och »Det demokratiska förbundet för Finlands folk». Socialdemokraterna bestå av både förra Tanner-anshängare och den tidigare socialdemokratiska oppositionen. Vid provvalen ha representanterna för den senare riktningen samlat påfallande mycket röster. Det kan antagas att oppositionen som stödes av de flesta gamla socialdemokratiska ledarna med Voionmaa, Reinikainen, Kilpi och Fagerholm i spetsen, kommer att helt dominera den nya riksdagsgruppen och med sig assimilera de förra Tanner-männen. Mellan de två riktningarna existerar f. ö. icke någon meningsskiljaktighet i fråga om det nuvarande läget och om den politik som i framtiden bör följas.

Brokigare är den »folkdemokratiska» samlingen. Den består av fyra grupper: kommunisterna, sexlingarna, »socialdemokratiska oppositionen» och småbrukarna. Kommunisternas linje är klar. Deras ledare äro biträdande socialministern Leino, Kuusinens dotter Hertta Kuusinen samt Mauri Ryömä. Sexlingarna, Helo, Viik, Räisänen, Ampuja, Sundström och Meltti med anhängare, bilda ingen enhetlig grupp. De bindas samman av en gemensam process och gemensamma öden under kriget. Tillsvidare har deras främsta kännetecken varit hämndlystnaden, kravet på repressalier mot de män och den regim som förorsakat dem så stora lidanden. De kunna knappast tänkas kapabla till en gemensam konstruktiv politik. En del, som t. ex. Sundström, står mycket nära kommunisterna, medan t. ex. Räisänen (»Sasu Punanen») är av rätt så borgerlig typ. »Socialdemokratiska oppositionen» består också den av en rätt så inhomogen skara, där de flesta ledare hava någon oförrätt från den socialdemokratiska ledningens sida att hämnas. Till denna grupp höra endast två nuvarande socialdemokratiska riksdagsmän, ministrarna Pekkala och Svento. Den förre var som finansminister med i regeringen från vinterkrigets början över krigsutbrottet 1941 ända till sommaren 1942, då han på ett snöpligt sätt fick draga sig tillbaka. Svento var tidigare ordförande i utrikesutskottet, men ställdes redan före kriget åt sidan och har ej under kriget spelat någon annan roll än som författare till censurgodkända utrikespolitiska översikter i det socialdemokratiska huvudorganet. Gruppens egentliga ledare är den förre högernationalisten Keto, vilken dock ej kandiderar. Den »socialdemokratiska oppositionen», som ej bör förväxlas med den inom partiet existerande f. d. oppositionen, har utstötts ur det socialdemokra-

tiska partiet sedan dess män ställt upp till val inom ett konkurrerande valförbund. Småbrukarna är en liten revolutionär klick framdriven av en enda person, herr Yliruusi, utan politisk betydelse. De äro med endast i ett par valkretsar.

Alla dessa grupper framtråda inom samma valförbund, men med rena listor. Då i Finland enmanslistor äro mest brukliga och enligt lag icke mera än två namn få finnas på samma lista, betyder valförbundet dock en mycket intim valsamverken. Huru mycket röster detta förbund skall erhålla kan omöjligt förutspås. Det antages att i de större städerna och speciellt inom metallindustrin arbetarna äro starkt kommunistiskt anstrukna, medan på landsbygden och i de flesta övriga industrier socialdemokratien fortfarande skulle vara förhärskande. Sannolikt komma kommunisterna att sluka upp största delen av de representanter som deras medlöpare eventuellt lyckas få valda.

Att riksdagsarbetet inom den församling som framkommer genom valet icke blir detsamma som förut är givet, liksom att de nya grupperna komma att debutera med allsköns demonstrationer och annat rabalder. Får emellertid riksdagen arbeta utan yttre inblandning kan man hoppas att den nya vänstern liksom tidigare kommunistgruppen samt ytterlighetselementen på högersidan småningom komma att underkasta sig parlamentets bestående regler och vanor och kanske efter icke så många år inlemmas som ett icke enbart besvärande element i den finländska politiken. Men att en annan utvecklingslinje för ögonblicket ter sig såsom mera trolig måste efter minister Vouris dunkla men olycksbådande radiotal tyvärr konstateras. I detta drogos slutsatser om Yaltaöverenskommelsen, som föga rimma med kommunikén och stormaktsstatsmännens kommenterande tal.

Konsulterna och statsrådsansvarigheten. När frågan om hyresbidrag till de strejkande metallarbetarna behandlades i konseljen, uppmärksammades det, att till de socialdemokratiska statsråden slöto sig utrikesministern och konsultativa statsrådet Quensel. Ingen förundrar sig över att exc. Günther i denna för hans arbetsuppgifter främmande fråga avstår från att hävda en från den föredragande (statsrådet Erlander) avvikande mening. Samma skäl kan dock ett konsultativt statsråd inte åberopa. Det är obekant, om statsrådet Quensel delat de socialdemokratiska eller borgerliga statsrådets mening. Det har dock sagts att han som konsult inte ansett sig vilja till statsrådsprotokollet tillkännage någon från konseljbeslutet skiljaktig uppfattning. Enär hyresbidragsfrågan rörde ett rättsproblem, ligger redan däri en särskild anledning för ett som juridisk expert utnämnt statsråd att inte dekapitera sig. Oavsett detta är det för statsrådsansvarets konstitutionella utformning ohållbart, om statsråd av nyss anförda motiv underordnar sin egen mening majoritetens. Fatta juristkonsulterna sin ställning som om de inte vore konungens rådgivare utan stode utanför ansvarighetsreglerna och blott hade att verka som expertbiträden, kräver följdriktigheten att de göras till rådgivare åt statsrådet utan statsråds ställning, rang och ansvar.

E. H.